

Фолклористика

Часопис Удружења фолклориста Србије

Година осма, свеске 1-2, 2023

Темат броја

Ја, ти, ми, они у
фолклорним обликовањима

Студије и огледи
Истраживања и грађа
Научна хроника
Прикази и белешке

УДК 398

ISSN 2560-4414
e-ISSN 2560-3191
<http://folkloristika.org>
<http://folkloristics.org>

ФОЛКЛОРИСТИКА

Часопис Удружења фолклориста Србије

Година осма, број 1–2, 2023

UDC 398
ISSN 2560-4414
e-ISSN 2560-3191
<http://folkloristika.org>
<http://folkloristics.org>

FOLKLORISTIKA
Journal of the Serbian Folklore Association
VIII, No. 1–2, 2023

Editors in chief

Đorđina Trubarac Matić and Milina Ivanović Barišić (2023–)
Sonja Petrović and Mirjana Zakić (2021–2022)
Sonja Petrović and Smiljana Đorđević Belić (2016–2020)

Editorial board

Smiljana Đorđević Belić, Sonja Petrović, Sanja Ranković, Biljana Sikimić,
Boško Suvajdžić, Mirjana Zakić, Sanja Zlatanović, Branko Zlatković

International editorial board

Margaret Beissinger, Ana Martinoska, Andrey B. Moroz, Jelenka Pandurević,
Tanja Petrović, Mihai Radan, Joanna Rękas, Carol Silverman, Veselka Toncheva

Advisory board

Petko Hristov, Aleksandar Jerkov, Laura Jiga Iliescu, Bojan Jović, Marina Ju.
Martynova, Sofija Miloradović, Charalampos Passalis, Dragana Radojičić,
Krinka Vidaković Petrov

Editorial Secretary

Zorana Guja Dražeta and Ana Janjić

Serbian language proofreading

Ana Janjić

English language proofreading

Danijela Lekić

FOLKLORISTIKA is published biannually.

Publishers: Serbian Folklore Association, Belgrade; Faculty of Philology
University of Belgrade; University Library “Svetozar Marković”, Belgrade

Printed by: MAB, Belgrade

Web: <http://www.folkloristika.org> , <http://www.folkloristics.org>

E-mail: folkloristika.ufs@gmail.com

ФОЛКЛОРИСТИКА
Часопис Удружења фолклориста Србије

УРЕДНИШТВО

Главни и одговорни уредници

Борђина Трубарац Матић и Милина Ивановић Баришић (2023–)

Соња Петровић и Мирјана Закић (2021–2022)

Соња Петровић и Смиљана Ђорђевић Белић (2016–2020)

Уређивачки одбор

Смиљана Ђорђевић Белић, Мирјана Закић, Сања Златановић,
Бранко Златковић, Соња Петровић, Сања Ранковић, Биљана Сикимић,
Бошко Сувајџић

Међународни уређивачки одбор

Margaret Beissinger, Ана Мартиноска, Андрей Б. Мороз, Јеленка Пандуревић,
Tanja Petrović, Mihai Radan, Joanna Rekas, Carol Silverman, Веселка Тончева

Издавачки савет

Александар Јерков, Драгана Радојичић, Марина Ју. Мартынова,
Софија Милорадовић, Бојан Јовић, Кринка Видаковић-Петров,
Петко Христов, Laura Jiga Iliescu, Charalampos Passalis

Секретари редакције

Зорана Гуја Дражета и Ана Јањић

Лектура и коректура за српски језик

Ана Јањић

Лектура и коректура за енглески језик

Данијела Лекић

ФОЛКЛОРИСТИКА излази два пута годишње.

Издавачи: Удружење фолклориста Србије, Београд; Филолошки факултет
Универзитета у Београду, Београд; Универзитетска библиотека „Светозар
Марковић“, Београд

Прелом и штампа: МАБ, Београд

Тираж: 50 примерака

Интернет страница: <http://www.folkloristika.org> <http://www.folkloristics.org>

Е-пошта: folkloristika.ufs@gmail.com

Copyright © Израда и графички дизајн сајта: АМ Дизајн

Copyright © Логотип и корице: Омнибус, Београд

Copyright © Текстови у Фолклористици: Издавачи – Сва права задржана

Copyright © Фотографије у Фолклористици: ауторство је назначено у Изворима илустрација

Copyright © Графичко обликовање Фолклористике: Уредници

Одрицање од одговорности / Disclaimer

Садржај објављених текстова одражава искључиво ставове њихових аутора. Уредник и редакција не сnose одговорност за тачност изнетих података. Електронске адресе и линкови су тачни у тренутку објављивања ове свеске. Уредник и редакција не одговарају за трајност, тачност и прикладност линкованог садржаја.

The content of published articles reflects only the individual authors opinions, and not those of the editor and the editorial board. Responsibility for the information and views expressed in the articles therein lies entirely with the author(s). Electronic addresses and links are correct at the moment of the publication of this volume. The editor and the editorial board are not responsible for the persistence or accuracy of urls for external or third-party websites referred, and do not guarantee that any content on such websites is, or will remain, accurate and appropriate.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

398

ФОЛКЛОРИСТИКА : часопис Удружења фолклориста Србије =
Folkloristika : journal of the Serbian Folklore Association / главни и одговорни
уредници Ђорђина Трубарац Матић, Милина Ивановић Баришић
. - [Штампано изд.]. - Год. 1, св. 1 (2016)- . - Београд : Удружење
фолклориста Србије : Филолошки факултет Универзитета у Београду :
Универзитетска библиотека "Светозар Марковић", 2016-
(Београд : МАБ). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Фолклористика (Online) =
ISSN 2560-3191
ISSN 2560-4414 = Фолклористика (Штампано изд.)
COBISS.SR-ID 238141196

ФОЛКЛОРИСТИКА

Часопис Удружења фолклориста Србије

ISSN 2560-4414 (Штампано издање)

ISSN 2560-3191 (Online)

Година осма, број 1–2, 2023

СТУДИЈЕ И ОГЛЕДИ

- Ђорђина Трубарац Матић, Ја, ти, ми, они у фолклорним обликовањима 11–14
- Константин Ађанин, Стилизација односа сизерена и вазала у бугарштицама 15–26
- Бојан Рајевић, Извођачко вријеме у епским пјесмама Вуковог пјевача Сава Матова Мартиновића 27–44
- Нина Аксић, Од традицијске птице до 'тића хероја рада: птице у песмама из Фолклорне збирке Етнографског института САНУ 45–62
- Милан Томашевић, Песме са градилишта ауто-пута „Братство и јединство“ из архивске збирке Етнографског института САНУ: о врстама накнадних интервенција на записима 63–88
- Иван Прашталo, Обликовање искуства Другог светског рата у склопу животне приче 89–130
- Manolis G. Varvounis, The Origins of the Urban Areas Folklore Studies in Greece: the Work of Dimitrios S. Loukatos 131–141
- Krinka Baković, O jednoj strašnoj priči za nestašnu decu: rekreiranje folklornih motiva u video-igri *The Witcher 3: Wild Hunt* – na primeru fantastičnih bića *Gospodarice Šume* 143–158
- Кристина Димовска, Метафоричноста на анабазичното и катабазичното движење во виртуелниот простор во видеоигрите *Cursed mountain, Kholat* и *Call of Cthulhu* 159–174
- Марко Стојановић, Нова питања/читања у Етнографском музеју 175–192

ИСТРАЖИВАЊА И ГРАЂА

- Зоја Карановић и Весна Ђукић, „Причекај ме, сунце на заоду, да нашијем брату нарукавље“: породичне песме из Белог Тимока (теренска грађа) 195–209
- Дејан Крстић, Обичаји на славама и заветинама у селу Дејан код Власотинца 211–227
- Јована Шћеповић, Дијалекатски текстови из некадашњег драгачевског села Лопаш 229–237
- Дуња Церовина, Теренски записи народних предања и веровања из Дубочице (Маглич, општина Краљево) 239–246

НАУЧНА ХРОНИКА

- Зорана Гуја Дражета, Тринаести међународни научни скуп *Савремена српска фолклористика XIII* (Тршић, 29. септембар – 1. октобар 2023. године) 249–253
- Смиљана Ђорђевић Белић, Допринос Удружења фолклориста Србије осмишљавању стратегија деловања у области заштите нематеријалног културног наслеђа: пројекат *Заједно у очувању НКН: подизање капацитета локалних заједница* 255–261
- Жељко Бјељак, Јована Бранков и Ана Милановић Пешић, Пројекат *Стари народни спортови, игре и надметања – очување, преношење знања и презентација* 263–269
- Данијела Поповић Николић, *Да корен човеку човек буде*. Награде „Тихомир Р. Ђорђевић“ и „Чувар завичаја“ за 2023. годину: Димитрије Големовић – добитник награде „Тихомир Р. Ђорђевић“, Сања Ранковић – добитница награде „Чувар завичаја“ 271–273
- Мирјана Бојанић Ђирковић, О деветој регионалној научној конференцији *Материјална и духовна култура Срба у мултиетничким срединама и/или периферним областима* (Ниш-Темешвар, 20–21. октобар 2023. године) 275–278

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

- Бошко Сувајцић, Исходишта поезије 281–285
- Лада Стевановић, О антропологији фолклора 287–289
- Смиљана Ђорђевић Белић, Другачији поглед на фолклорне и фолклору блиске феномене у слојевима културе 291–295
- Бранко Ђупурдија, Идентитетске основе наивне уметности Словака у Србији 297–300
- Бојана Богдановић, *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон* 301–304
- Биљана Анђелковић, Зборник *Савремена српска фолклористика XI* 305–309
- Ана Јањић, На путу стратегија (о)чувања наслеђа и идентитета 311–316
- Биљана Сикимић, Нови приступи истраживању паремиија 317–321
- Chiara Bozzone, *Weathered Words* 323–330
- Danijela Lekić, *Formula: A Story of a Journey* 331–335

СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА 337

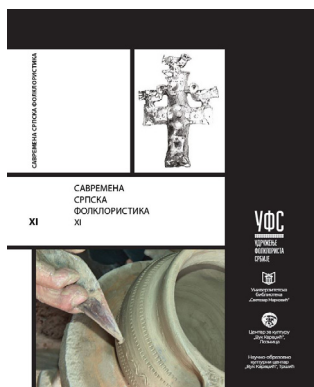
УПУТСТВА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА 343

GUIDELINES FOR MANUSCRIPT PREPARATION 343

Приказ

Зборник *Савремена српска фолклористика XI*

Савремена српска фолклористика XI, Ур. Смиљана Ђорђевић Белић, Данка Лајић Михајловић и Биљана Сикимић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ – Лозница: Центар за културу „Вук Караџић“ – Тршић: Научно-образовно културни центар „Вук Караџић“, 2022, 441 стр.

Зборник *Савремена српска фолклористика XI* објављен је 2022. године у издању Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у Београду, Центра за културу „Вук Караџић“ у Лозници и Научно-образовно културног центра „Вук Караџић“ у Тршићу. Овом интердисциплинарном зборнику, који су уредиле др Смиљана Ђорђевић Белић, др Данка Лајић Михајловић и др Биљана Сикимић, допринело је двадесет девет стручњака из области фолклористике, етнологије, антропологије, етно-

музикологије, етнокореологије, народне књижевности, лингвистике и правних наука, који долазе из шест земаља (Србије, Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније, Румуније и Русије). Зборник обухвата двадесет и три студије (осамнаест ауторских и пет коауторских), излагане на истоименој научној конференцији, одржаној од 1. до 3. октобра 2021. године у Тршићу. Радови су подељени у шест тематских целина, од којих су прве четири посвећене нематеријалном културном наслеђу (у даљем тексту: НКН), а последње две савременим теренским истраживањима и усменом фолклору.

Богатом корпусу монографија и радова који се баве нематеријалним културним наслеђем може се придодати и први део овог зборника, који обухвата шеснаест радова посвећених управо овој теми. Две деценије од доношења Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа (2003), којом су дефинисана одређена административна правила и процедуре у вези са евидентирањем елемената НКН и успостављањем система њихове заштите, стручњаци су могли да ре-

капитулирају остварене резултате и да кроз различите примере изнесу искуства институционалног деловања у више земаља. Читањем ових радова стиче се утисак да су бројна питања и проблеми у вези са НКН још увек отворени и да и даље постоји широк простор не само за прецизније дефинисање основних концепата већ и за унапређење читавог система заштите НКН у различитим земљама.

Зборник отвара тематска целина под називом *Теоријски приступи нематеријалном културном наслеђу*. Мирослава Лукић Крстановић (*Програмирање нематеријалног културног наслеђа: праксе, знања и формати*) и Милош Матић (*Проблем идентитета заједница у домену нематеријалног културног наслеђа*) доносе своја запажања о примени концепта НКН, начину употребе Конвенције и њених инструмената, а затим отварају питање улога „носилаца“ у стварању Националног регистра. Док се рад Мирославе Лукић Крстановић већином односи на пример Србије, указујући на конфронтацију између административних стратегија и научних проблематизација, рад Милоша Матића се више усмерава на проблем идентитета заједница, уз закључак да концепт очувања НКН више продубљује разлике међу заједницама (друштвима) него што доприноси очувању идентитета. Адела Пукл и Ања Јерин у раду *Vloga nosilcev pri nastajanju registra nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji* указују на важност примене „bottom-up“ приступа, као и на значај сарадње експерата и носилаца НКН, која је незаобилазна у формирању Националног регистра. У последњој студији Вања Павићевић (*Нематеријално културно наслеђе: између правне теорије и живе традиције*) анализира везу између НКН и права, наглашавајући важност постојања и дефинисања правног оквира, уз примену мултидисциплинарних инструмената заштите.

У оквиру друге тематске целине – *Домени нематеријалног културног наслеђа*, Наила Церибашић (*Музика као aide-mémoire програма нематеријалног културног наслеђа: питања репрезентације, поседовања, одрживости и експертисе*), Данка Лајић Михајловић (*Очување музичког наслеђа у Србији: компетенције, менаџмент и мониторинг*), Селена Ракочевић и Здравко Ранисављевић (*Традиционални плес у Србији: између нематеријалног културног наслеђа и савременог стваралаштва*) и Барбара Иванчић Кутин (*Govorjeno (ustno) jezikovno izročilo v slovenskem registru nesnovne kulturne dediščine in odnos domačinov na primeru vpisanih enot z bovškega*) доносе драгоцене увиде из сфере музичког, плесног, као и језичког наслеђа, које у Конвенцији није препознато као засебан домен, што је повод за разматрање тога како се и уз помоћ којих инструмената у будућности можемо односити према овом недостатку.

Трећа тематска целина, насловљена као *Национална искуства у очувању нематеријалног културног наслеђа*, пружа увид у примере из Босне и Херцеговине, Русије и Јапана. Ауторке радова Јеленка Пандуревић (*Нематеријално културно наслеђе: научноистраживачка пракса и административни аспекти. Искуства из Босне и Херцеговине*), Олга А. Пашина (*Сохранение нематериального культурного наследия: российский опыт*) и Данијела Васић (*Заштита нематеријалног културног наслеђа у Јапану*) кроз конкретне примере отварају питања политике и праксе очувања НКН у различитим државама. У првом раду се разматра улога научне заједнице у процесу издвајања, дескрипције и номинације појединих елемената у сложеној државној организацији и недовољно јасно артикулисаном културној политици Босне и Херцеговине. Примена одредби Концепта за очување и развој нематеријалног културног наслеђа народа Руске Федерације (спровођење теренских и научних истраживања, објављивање њихових резултата, обука стручњака у области НКН, формирање електронског каталога НКН и др.) тема је другог рада, док је у последњој студији ове целине приказана политизација нематеријалног културног наслеђа кроз пример Јапана. Поменути радови темељно приказују сложеност административних стратегија, политике репрезентације и перцепције НКН.

Специфични изазови у очувању нематеријалног културног наслеђа наслов је четврте тематске целине, која обухвата пет радова. Они показују са којим се све изазовима и проблемима стручњаци суочавају како при упису неког елемента у Регистар НКН тако и у вези са одрживости већ уписаних елемената. Рад који отвара ово поглавље јесте *Певање уз гусле у доба пандемије: о проблемима одрживости нематеријалног културног наслеђа* ауторке Смиљане Ђорђевић Белић, која анализира текстове песама изведених уз гусле насталих током пандемије коронавируса. Као елемент који је 2018. године уписан и на Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа човечанства, „певање уз гусле“ је добар пример трансформације неког елемента у новим друштвеним околностима. Питања која ауторка покреће – до које мере су прихватљиве промене неког елемента, ко су ауторитети који описане промене верификују као (не)прихватљиве, како се промене процењују као повољне или неповољне за видљивост елемента у широј заједници – јесу неизоставна питања, која би се могла поставити и у многим другим примерима. Следе радови Александра Павловића (*Покладна свадба у Штрпцу: разговор са „Краљевићем Марком“*) и Ирене Медар Тање и Иване Дојчиновић (*Бањалучка кера: културно наслеђе Републике Српске*), у којима је изложена грађа прикупљена путем интервјуа/анкете са носиоцима НКН, на основу које се реконструише континуитет, односно

трансформација уписаних елемената са подручја Косова и Метохије и Републике Српске. Последња два рада, аутора Марка Стојановића (*Гуча: дуг пут до заштите нематеријалног културног наслеђа*) и Биљане Сикимић (*Критична места заштите нематеријалног културног наслеђа Србије*), доносе интересантну и врло важну „инсајдерску“ перспективу – из рада Комисије за упис елемента у Регистар нематеријалног културног наслеђа у Србији. Стојановић се бави примером „Драгачевског сабора трубача“ у Гучи, указујући на тешкоће које су пратиле упис овог елемента у Регистар, док се Биљана Сикимић усмерава на оне елементе који нису били прихватљиви из угла етике и позитивног права, из сфере породичне приватности, спорног континуитета и одрживости.

Последње две тематске целине у вези су са истраживањима традиционалне културе и савременом фолклористиком. У првој од њих, под насловом *Савремена теренска истраживања*, Валентина Питулић (*Обредни хлебови у традиционалној култури Срба на Косову и Метохији*) анализира улогу обредних хлебова у свакодневном животу у време календарских празника и у обредима животног циклуса на Косову и Метохији. Истраживање карашевских овчарских обичаја који се полако губе приказано је у раду Михаја Радана и Миљане-Радмиле Ускату *Karaševski ovčarski običaji nekad i sad: od redukcije do nestanka ovčarskih tradicija*. Изложена грађа у овом раду прикупљана је од осамдесетих година двадесетог века, што је омогућило ауторима да у дијахронијској перспективи сагледају промене ових обичаја, као и да утврде заједничке елементе у пастирским обичајима Карашевака и банатских Румуна. Последња студија овог поглавља *Из историје сабирања фолклора влахов и румын долине Тимока*, чије су ауторке Наталија Г. Голант и Марија М. Рижова, прати историјат прикупљања и публиковања фолклорних текстова Влаха и Румуна у Тимочкој Крајини.

Последње, шесто поглавље – *Усмени фолклор: нова читања* састоји се од пет радова. У свом раду *Огонь и вода в славянской символике сновидений* Александар В. Гура анализира односе симболике ватре и воде, њихове међусобне утицаје, комбинације и мешања, који су дубоко укорењени у језику и култури, што омогућава идентификовање универзалних културних значења. У раду *Са позиција књижевне и социјалне маргине: наивца у избеглиштву* Данијела Николић Поповић представља резултате истраживања ауторских текстова песника наивца избеглог са простора Косова и Метохије 1999. године. Анализирајући доминантне мотиве и употребу фолклорне грађе у његовом стваралаштву, ауторка закључује да је наивно стваралаштво одређено „ауторском позицијом и несумљивом зависношћу од интересовања, способности и статуса који аутор има у оној заједници у којој борави“ (стр. 386). Тумачење усмених

наратива, пре свега културно-историјских предања и животних прича, кроз призму Фукоових теоријских поставки изнетих у књизи *Надзира-ти и кажњавати*, представља иновативан приступ фолклорној грађи, који Ана Јањић излаже у раду *Свевидеће око Паноптикона: један поглед на усмену нарацију*. Следи рад Марине Младеновић Митровић – *Веселин Чајкановић као приређивач збирке „Српске народне приповетке“ (1927)*, у коме се ауторка бави Чајкановићевим избором фолклорне грађе из Архива САНУ приликом приређивања поменуто збирке. Ауторка осветљава врсту измена које је Чајкановић направио, а његов приређивачки поступак сагледава у односу на целокупну рукописну грађу. Зборник се завршава радом *Осврт на полемику поводом објављивања „Црвеног бана“* Александре Миљановић, у коме ауторка разматра полемику која се крајем седамдесетих година двадесетог века водила у листу Политика између приређивача пете књиге *Српских народних пјесама из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића* и приређивача књиге *Црвен бан*. Кроз приказ ове полемике ауторка разматра питања ауторства, односа према еротском у фолклору и тога какво је место полемике у књижевности данас.

Значај зборника *Савремена српска фолклористика XI* огледа се, пре свега, у доприносу истраживањима из домена нематеријалног културног наслеђа и фолклористике. Он се види кроз могућност компарације примене Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа или изазова са којима се суочавају стручњаци у домену очувања НКН у различитим земљама, затим у указивању на непрепознате аспекте појединих проблема, покушаје увођења иновативних приступа истраживању или интерпретацији фолклорне грађе, као и у критичком преиспитивању самих аутора и представљању сопствених дилема. Разноврсност тема, коренито критичко промишљање урађеног, мултидисциплинарност и интернационалност овог зборника препоручују га научницима садашњих и будућих истраживања сличних тема.

Биљана Анђелковић / Biljana Andelković
Етнографски институт САНУ, Београд /
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade
E-mail: biljana.andjelkovic@ei.sanu.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0001-9889-5719>

Примљено/Received: 05. 09. 2023.
Прихваћено/Accepted: 07. 09. 2023.